

Etika XIII

Ladislav Hejdánek

- ◆ bytový seminář, česky, vznik: 19. 1. 1987
- ◆ private seminar, Czech, origin: 19. 1. 1987

Etika XIII

19. 1. 1987

KAZETA 1

STRANA A

Téma: Odpovědnost a svědomí...

...

KONEC STRANY A

STRANA B

...

38:05 KONEC VÝKLADU A ZAČÁTEK DISKUSE

...

KONEC KAZETY 1

ZAČÁTEK KAZETY 2

STRANA A

...

KONEC STRANY A

STRANA B

...

KONEC KAZETY 2

Odpovědnost a svědomí I.

LH: Dneska kvůli Tomášovi, kterej na tom nejvíc insistoval, tak jsem zvolil téma svědomí. Odpovědnost a svědomí. On tady není, syčák. No, přijde pozdě a pak se bude tázat, co mu uniklo. Nebo jestli nepřijde možná vůbec taky...

No, tak já jsem to zvolil teda to téma odpovědnost a svědomí. Proč tyhle dvě věci najednou? (Zvonek, Tomáš přichází) Důvod proč tato dvě témata pojednáme spolu, respektive proč se k tomu svědomí dostáváme od odpovědnosti, ten důvod spíš než systematický, je historický. A já jsem použil tady- Ne, že bych to přesně všechno citoval, ale použil jsem tady jednoho textu Georga Pichta, který tam začíná s výkladem, rovněž historickým, jak to je v němčině. Tak on tam ukazuje, že původně to Verantwortung německy, odpovědnost je Verantwortung,

že, původně že šlo o termín právnícký. Pochopitelně když jde o němčinu, tak to je ve středověku. Nějaká ta stará starogermánština, tam ještě asi to bylo jinak. Je to pod vlivem Říma, a tudíž to mohlo být nejdřív ve středověku. Dokonce on říká o pozdním středověku, ten termín právnícký v podstatě znamenal "odpovídat se před soudem". To sich verantworten je "odpovídat se před soudem". Ovšem, tak tomu bylo už u Římanů. Což on tam samozřejmě taky říká, on začíná tou němčinou. My bychom se měli podívat, jak to bylo v češtině. Já jsem to nevyhledával, poněvadž příslušnou (nesroz 02:41) nemám po ruce a mohli bychom se k tomu vrátit, nebo někdo by si to mohl vzít na starost.

02:52 Jenom víte, že u nás existoval takový ten staročeský, z doby husitský nebo předtím, termín "opověď" a "opovědník", třeba, že. To byl odpůrce. Opovědník byl odpůrce. Opověď byla žaloba. Takhle nějak. Aspoň si myslím, že to tak bylo, že. 03:19 Nebo jestli to nebyla žaloba, tak to byla, možná že to byla obhajoba. Nevím. Skutečně to taky bylo, ve středověké češtině to taky bylo spíš právnícky. Čirou náhodou jsem našel jeden citát z Cicerona, kde říká že 03:43 "citatus accusator non respondit non abfuit", jo? Což jest, Tomáši:

Tomáš: Počkej citator?

LH: Citatus accusator, vyvolaný žalobce, non respondit, neodpovídá, neodpověděl, nebyl přítomen. Neodpověděl nikoliv na otázku, nýbrž, když byl vyvolán, tak se nedostavil jako odpovědný, jako ten, kdo se dostavuje k soudu. Nedostavil se, nebyl přítomen. Tam je skutečně to je "non respondit", "respondeo" je odpovídati, non respondit neznamena, že neodpověděl na otázku, nýbrž nedostavil se k soudu. 04:42 A citatus je ten, kterej byl předvolán, byl předvolaný, ale nedostavil se. Čili už tohle teda je vidět, že tam v té latině to "respondeo" mělo silný druhý význam právní. První bylo samozřejmě ten normální "odpovídati". To, že to v němčině i v češtině a v dalších jazycích je to vždycky nějak spolu, odpovídati na otázku a odpovídati se před soudem, to je původu římského.

A teď bych tam zdůraznil jednu velmi zajímavou věc. Že Římané nikdy neaplikovali tento pojem, to respondeo, respondere na etiku. 05:36 Zůstalo to v rámci právním. Myšlenka, že by se měl člověk odpovídat také za své morální jednání nebo dokonce za svůj vnitřní niterný život, jim byla zcela neznámá, zcela vzdálená. Teprve v pozdním středověku bylo onoho právního pojmu užíváno metaforicky. Víte, že metafora je to, metaferen je to, co nese ještě dál za. Čili metaforické použití, to je použití nějakého slova ne na to, co přesně označuje, nýbrž na to, co je naznačeno ještě o kus dál. To je metafora. Použití metaforické je, když se to posune ještě do nějaké roviny, do nějaké sféry, kam to původně neplatilo. 06:49 Metaforické použití ve středověku bylo v tom, že toho pojmu bylo užíváno pro situaci, kde se člověk měl ospravedlnit před soudnou stolicí boží. Tedy tam už nešlo o ospravedlnění před nějakou světskou instancí, dokonce ani ne před instancí církevní, nýbrž přímo před soudnou stolicí boží. Čili šlo o ospravedlnění u posledního soudu nakonec. Tento moment tam začal být velmi důležitý. 07:27 Tam došlo nejprve k tomu, že lidská odpovědnost dostala tu eschatologickou dimenzi. Nebyla to odpovědnost ve smyslu, že bych se teď dostavil před nějakou instanci a tam se odpovídal, nýbrž člověk ať byl kdekoli, v jakékoli situaci, tak vždycky musel pamatovat na to, že se jednou bude muset ze všeho odpovídat. Už nešlo o nějakou instanci hic et nunc, nýbrž bylo to posunuto do těch posledních časů. 08:04 Lidská odpovědnost dostala eschatologickou dimenzi.

A právě ta eschatologická dimenze, ten poslední soud, na stupních jednotlivých odpovědností, dostal místo hierarchické špičky. Samozřejmě tím nebyly zrušeny ty instance nižší, lidské. Ale ta nejvyšší instance posledního soudu, ta vévodila. Nakonec každá odpovědnost na nižší úrovni byla vlastně zakládána na odpovědnosti vůči té instanci nejvyšší. 08:51

Novověká filosofie, a to je ten zlom ze středověku do novověku v téhle věci, přesunula ve své interpretaci eschatologickou perspektivu do subjektu, do centra subjektivity, a za nejvyšší instanci, před níž se člověk má odpovídat, prohlásila jeho vlastní svědomí. 09:20 Tedy tahleta historická souvislost je velice důležitá. A mnoho autorů ji vykládá jako jakési scestí. A doporučují návrat k tomu právnímu pojetí a na tu subjektivizaci nevěří. A tak dále. 09:48 Shoda v téhle věci je, ale hodnotí se to různě. Málokdo to hodnotí pozitivně. Po mém soudu za těch okolností, když všichni to vlastně hodnotí negativně, tak je dobré vždycky se podívat, jestli náhodou by se na tom přece jenom něco dobrého nenašlo. Naopak, kdyby všichni to chválili, tak zas je dobré se podívat, jestli náhodou to není docela vedle. To je takový základní filozofický přístup. 10:24

Tak, co to vlastně znamená, to posunutí eschatologické perspektivy do centra subjektivity? Dochází tak k proměně odpovědnosti před bohem v odpovědnost před sebou. Samozřejmě to tak nebylo míněno, ale fakticky to tak dopadlo. Ale co to znamená, že člověk se stává odpovědný sám před sebou? 11:04 No to znamená, že se jakoby zdvojuje, rozdvouje. Stává se zároveň obžalovaným a zároveň soudcem. Sám sebe obviňuje, sám sebe soudí a případně i osvobozuje. Anebo ztrácuje, v některých případech. 11:32 To zvýšení významu subjektivity, přesun celého problému do rámce subjektivity znamená, že potom člověk sám sebe ztrácuje, sám sebe osvobozuje ve svém vlastním vědomí. Všechno se to odehrává, to, co předtím mělo ty kulisy toho posledního soudu, anděl s ohnivým mečem a všelijaký ty náležitosti k tomu, tak to všechno odpadne, a teď všechno se to děje v nitru lidským. 12:13

Co to ale znamená, že člověk sám sebe soudí a sám sebe buď osvobozuje, nebo ztrácuje? Znamená to, že on jako subjekt toho souzení a ztracování nebo osvobozování se vlastně vykazuje nebo promítá ven z toho světa, v kterém měl nějakou tu odpovědnost. 12:50

Z publika: Tomu nerozumím, ven z toho světa, ve kterém...

LH: Nesl tu odpovědnost.

Z publika: Jak to, když se soudím... 13:00

LH: Ten, kdo to posuzuje, ten stojí mimo.

Z publika: Ale kdo je obžalován, ten nestojí mimo

LH: Ten, říkám, že se zdvojuje.

Z publika: A jo, to zdvojení, hm. 13:13

LH: Tam vlastně dochází k jakési schizofrenii, nebo schizoidnosti. Prostě člověk jako ten, kdo rozhoduje sám o sobě, vlastně není v tom světě, je vykázan ze světa, je, jako kdyby se sám stával bohem. Je mimo svět a posuzuje to. 13:40

Z publika: A to jsme říkali, v jaké že je tohle historické epoše?

LH: To je ten vývoj od středověku, rozpad pozdního středověku a začátek nové doby. Tam tenhle ten subjektivismus vítězí, že, a zároveň teda tam vzniká ten koncept toho subjektu, který je mimo svět. I když samozřejmě, to je jenom jeden z těch dvou subjektů, toho rozdvoujení. Ale právě tento jeden se tam objevuje a začíná být čím dál důležitější. Takže dokonce tam, kde vůbec žádná etická a morální situace neexistuje, jak teda se domníval moderní člověk, totiž při vědeckém zkoumání, tak tam se ukazuje, že ten subjekt jakoby vůbec do toho nepatřil, jo?

14:40 To je ta – Ricoeur, když tady mluvil o ztrátě subjektu ve filosofii, to je jenom jakýsi dozvuk té ztráty subjektu ve vědě. Ve vědě platí poznatek (jen tehdy), pokud je naprosto nezávislý na subjektu, který ho odhaluje. Když uděláte nějaký pokus v laboratoři, tak ho musíte udělat takovým způsobem a popsat ho tak, že ať kterýkoliv člověk na kterémkoliv konci světa ho udělá po vás, musí mít stejné výsledky. To znamená musí to být takové poznání, které nezávisí na subjektu. 15:19 Z kterého ten subjekt, jakožto subjekt, tento subjekt, který je mimo svět, je vykázan. Pokud tedy se zkoumání týká samotného člověka, tak ovšem ten člověk se musí stát objektem, předmětem, a potom zase o něm platí to, musíte říkat o něm, co platí za jakýchkoliv okolností. Ale ten subjekt, který poznává, ten subjekt, který soudí, hodnotí, osvobozuje nebo zatracuje v té etické situaci, ten je mimo. Najednou je taková zvláštní... kde je vlastně, že? 15:55 A díky tomu, že to je takhle vytrženo ze světa, tak začíná- Jako poslední fáze je, že začíná věda, psychologie například a strukturalisti a analytická filosofie a tak dále, začíná pochybovat, jestli vůbec nějaký subjekt je. 16:15 A všechno se to chce jaksi omezit na to, jak to jedno na druhé, jaký má vliv, jak to ovlivní, jedno ovlivní druhé a procesy navzájem, jak se proplétají a tak dále. A subjekt, to už...Co to je vlastně subjekt? To se neví. 16:38 Tak takhle to souvisí, de facto. Většinou se to ukazovalo v moderní vědě, tam to bylo zproblematizováno, ale ono to vlastně začalo jako takový vnitřní vývoj myšlení etického. 16:58

Z publika: To máš jako intencionální předměty, tohle to souzení, nebo jako skutečnost? Že to začalo právě v tom etickém světě?

LH: Ono to je historie. 17:19

No, takže tedy ještě se vracím k tomu: člověk jakožto subjekt. Na rozdíl od člověka jako objektu, který je posuzován, souzen. Který je buď ospravedlňován, nebo naopak zatracován, to je člověk-objekt. Ale člověk jako subjekt, který to činí, který dělá toho soudce, ten je promítnut ven ze světa, mimo svět, jako kdyby do světa nepatřil. A to právě, jako kdyby nepatřil do toho světa, v němž se měl jak svým myšlením, tak svým konáním ukázat, prokázat, jako odpovědný. 18:05 Tedy tento subjekt ve vlastním slova smyslu žádnou odpovědnost nemá. Ten soudí. No a teď už jsme u toho svědomí, jak se to formovalo, to pojetí, jak se formovalo právě na začátku nové doby. 18:39

Nejdřív poznámka na okraj. Obrovská nesnáze a zároveň specificky moderní nebo novodobé nebezpečí spočívalo a spočívá v tom, že s tímto mimosvětovým já jakožto subjektem se může pohodlně ztotožnit každý. Každý a pohodlně. 19:05 A to bez závislosti na úrovni svého myšlení, bez závislosti na úrovni své kultivovanosti, své mravní citlivosti. Každý se toho může dovolat. Tak naprosto lacino. 19:24 V nejbanálnějších souvislostech a situacích může každý napodobit velikány ducha a odvolat se na své svědomí. A nikdo mu nemůže nahlédnout do toho svědomí, aby zjistil, jestli právem se odvolává, nebo ne. 19:45

Z publika: Bludné falešné svědomí se dá jistě rozpoznat. Jestli je to ohlupování.

LH: Ale ne tak, že nahlídneš do toho svědomí. 19:59 Prostě a dobře každý – To máte něco podobného, jako každý může kecat nesmyslné věci a dovolávat se na právo projevu. Prostě právo svobodného projevu náleží těm, kteří vědí, co říkají, a ne, který žvástají blbosti. Jenomže může se ho dovolat každý. Podobně toho svědomí, svého notabene, se může dovolat každý. Dokonce i takový, který žádný nemá. A vy mu nedokážete, že žádný nemá. Jen tak tak jednoduše, jo, prostě, ukaž, kde máš glejt, že máš svědomí. Není nic takového.

Z publika: Ale po ovoci ho poznáš. 20:52

LH: To je jiná věc, ale je to komplikované a tak. K tomu se všemu dostaneme.

Z publika: Dobře.20:57

LH: Protože hlas svědomí nemůže nikdo zvenčí, pozorovatel, kontrolovat, může se na svědomí odvolávat i ten, kdo žádné nemá, jemuž se žádné neozývá, nebo jehož svědomí je buď velmi slabé nebo pomýlené a tak dále. 21:20 To je důležitý moment, který si chceme připomenout, i když je vnější, je okrajový. Uvedená nesnáz a nebezpečí však nemohou být dostatečným argumentem proti svědomí jakožto mravní instanci. A to proč? Ve všech oborech lidské činnosti jsou mistři a fušeři. A nepovažujeme to za námitku proti těm činnostem. 21:55 Prostě není námitkou proti hře na housle, že existují takový nějaký škvrdláci někde, který se nedají poslouchat, to není námitka proti houslové hře. Kdo nemá sluch, nemá co mluvit do hudby a zpěvu. Kdo nemá smysl pro jazyk, nemá co mluvit do poezie. Kdo není intelektuálně nadaný, nemůže se plést do vědy, do filozofie a tak dál.22:28 A podobně, kdo nemá základní vnímavost pro mravní situace a problémy, nemůže být brán vážně jako etická autorita, jako etik-teoretik. To prostě musíme vzít na vědomí, že také ve věcech mravnosti, že jsou odborníci, a fušeři. Bereme to vážně ve všech oborech, proč bychom chtěli tvrdit, že každý člověk představuje – má stejné právo na mravní hodnocení jako ostatní? 23:21 Tak to je jako jedna věc, že jednak to vyžaduje talent. Zadruhé to vyžaduje kultivovanost, žádný učený z nebe nespadne. Prostě je potřeba taky se něčemu naučit. To svědomí je třeba nějakým způsobem vypěstovat. Samozřejmě, že musí být tady nějaký základ daný. Jako musí mít člověk, který slyší, tak musí mít uši a ty vnitřní sluchové orgány vybavený, že když mu tam ta koválinka nějak nefunguje nebo co, nějaký nervový spojení je přerušeno nebo oslabeno, no tak holt to nefunguje. 24:08 A i když to funguje, tak ještě nestačí. Teprve když to funguje, tak může si to vypěstovat, může si vypěstovat smysl pro přesnou intonaci a tak dál, prostě to je potřeba zušlechťovat, kultivovat. V mravním ohledu je to stejný. 24:30

Z publika: No ale smysly jsou smysly, a to svědomí je jiný tady ten zákon, tento [nesrozumitelné]? 24:39

LH: (nesroz) tvrdí, že jinej. Jistě jinej (nesroz) 24:44 to vidění. No, ale je to taky smysl. Smysl pro něco jiného. Jako je estetický smysl. Těžko můžeš někomu vykládat- Jsou lidi, který mají vkus, a který nemají vkus. Ty, co nemají vkus, tak když nejsou blbí jinak, no tak se kouknou, jak ty druhý se oblékají, a oblékají se třeba podobně. Sice nevědí dost proč, ale chtějí držet- 25:13 No ale naproti tomu jsou někteří, kteří mají naprostý sebevědomí, vkus žádný, a chodí jak hastroši. Jo?

Z publika: Jaký to byl filozof, který právě slučoval etiku s estetikou? Herbart?

LH: Já nevím, estetické vkus?

Z publika: Ale to nebyl žádný estetik

LH: Kdo? Herbart, to nevím, Herbarta číst, to je nad mé síly.25:49

Z publika: (ještě poznámka k estetice, pán se musí na něco podívat)

LH: 25:55 Ale to není, že to je totéž, ale že musíme uvažovat obdobně v této situaci. Tady po mém soudu strukturálně není rozdíl, tady jenom se to týká jiné tváře skutečnosti. Ale podobně je tady nutná jakási vnímavost pro mravní problémy. Když tu vnímavost někdo od přírody nemá, tak taky v apatyce nekoupí. A když ji má, a nezušlechťuje si ji, tak zůstane barbarská a k ničemu není. 26:32 Čili je potřeba za prvé tu vnímavost mít, mít tu schopnost, to nadání k tomu.

A za druhý je třeba to nadání využívat. Tedy takhle to vypadá v mravním ohledu stejně jako v jiných věcech. A proto teda tam ta jakási výchova a vzdělání jsou nezbytné. 26:51 Není to tak, že člověk od přírody by měl správné ponětí o tom, co je spravedlivé a co je nespravedlivé a tak dál. Není. I když nějaké základy jsou. 27:05

Z publika: No to mimo dobro a zlo člověk nemůže být, ne? To nějaké rozlišení jsme tady už snad měli někde, ne?

LH: Rozlišení mezi dobrem a zlem, dobře. A jde o to, že člověk má pro to nějaký vnímavý-nějaký receptory, že je schopný to nahlížet. Že jsou takové rozdíly, no dobře. To je jako jsou rozdíly mezi větším a menším magnetickým polem, nebo silnějším a méně silným magnetickým polem. Jenže my to nevnímáme. Samozřejmě někteří nervově labilnější nebo lidi, kteří mají potíže s klouby a já nevím, co všechno, tak to cítí, že se mění magnetický nějaký ty... Ovšem pořádný orgán na to nemáme a moc nepoznáme nic, jenom je nám jednou líp a jednou blbějc. Což je málo. 28:02

No a teď bych vám do toho řekl – To jsme, to byla druhá věc zvenčí. A řekl bych vám teď jednu, možná jsem to už vykládal a někteří to znáte, nicméně je to poučná historka, tak řečeno anekdóte, jak tomu říkali Řekové staří, že ne a ne... Je to taky možnost vzít jako anekdotu v našem smyslu, ale spíš je to takový povídání, který má jakési poslání, že. 28:31 Já to slyšel od Patočky a týká se to Schelera. Slyšel to už někdo?

Z publika: Asi jo

LH: Ne, nikdo. Scheler psal dlouho tu svou etiku. A když to dopsal, tak to dal do desek, desky si strčil do aktovky a šel to oslavit do nějakého hotýlku nebo přesně řečeno bordýlku. A oslavoval to tam celou noc a když odcházel ráno, tak jak vycházel z toho bordelu, tak ho potkal nějaký jiný kolega z univerzity, kouká na něj, zachechtá se, a říká: "Ale pane kolego, nevěřím svým očím, vždyť já myslel, že píšete velkou knihu o etice!". Načež on odpověděl: "už jste někdy viděl, jak ukazatele jdou tam, kam ukazují?" Jo? Přičemž ukazatele, ono to česky tak nezní, v němčině Wegweiser, to jest ukazatele cesty, jak jdou tam kam ukazují? 30:14 A to je tedy poučná historka, protože my víme, že Scheler je, respektive byl, asi největším zatím etikem 20. století. Takže o Schelerovi to neplatí, to, co řekl Rádl, že ty moderní etikové jsou takový divný vrány, že to vypadá jako ve známém příběhu nebo příhodě, že nějaký pán se zúčastní jakési společnosti a najednou se tam na něj vrhli a říkali, aby byl tak laskav a zahrál jim na housle a on pln společenské ochoty prohlásil "no, sice jsem nikdy housle v ruce neměl, ale vaše přání je mi rozkazem" i zahrál. 31:15 Takhle že vypadají moderní etikové, nemají o tom páru, ale sluší se, aby přinejmenším jako poslední svůj spis napsali etiku, a tak ji napíšou. 31:28 To byla jedna z prvních věcí, které jsem přečetl od Rádla. V Útěše, když jsem ji přepisoval na stroji za války. A od té doby mám teda nechut' k etice. Vy jste to svým rozhodnutím konečně probourali, mě to docela začalo bavit. 31:50

Z publika: Ale i mezi prostitutkama můžeš být etik. Já furt nevím –

LH: Nejenom, že já můžu být mezi prostitutkama etik! Ale ty prostitutky můžou samy o sobě být schopný etického rozhodování vysoké úrovně.

Z publika: Vysoké úrovně, takže já tomu Schelerovi moc nerozumím, že tou filipikou odvětil, že nemusí být ten ukazatel... 32:20

LH: No dobře, to musíš uvážit, že to bylo někdy ve 20. letech, Patočka říkal, že když byl v Německu a študoval tam, tak že to (bylo) živý jako nedávná záležitost, dva tři roky stará. Možná že to bylo víc, poněvadž, pokud je mi známo, Patočka tam byl v 30. letech a Scheler napsal tu knihu někdy 27, 28 nebo tak nějak. Takže to bylo více, pět, šest. 32:46 Ale to je jedno prostě, žilo to tam, že, jako aktuální záležitost, nikoliv jako nějaká vzpomínka na prastarou záležitost. 33:00

No a analogicky si můžeme, teda takovou méně dramatickou záležitost, připomenout, že Šalda byl vynikající literární kritik a že jeho vlastní tvorba za moc nestála. To znamená, že není nutně ten, kdo reflektuje, kdo je kritikem, není nutnou podmínkou vynikajícího kritika, aby sám uměl, aby byl tvůrcem vysokých kvalit, že. 33:44 Neplatí, že když někdo něco zkritizuje, tak že mu řeknete "tak to udělej líp!". To on neumí a od toho on není. On je od toho, aby posoudil, jestli je to dobrý, nebo ne, co dělají ty druhý. Ne, aby on to dělal líp. To jsou dvě různé věci. 34:15 A je to neplatný, říkat – Prostě malíř dělá nějakou výstavu, kritik mu to znectí, a malíř mu řekne "tak, pojď sem", přitáhne ho za flígr "a namaluj tady obraz a udělej to líp než já". To je blbost prostě. A to platí i pro tu etiku. 34:38

Je tam malý rozdíl že-

Z publika: No, dost velký rozdíl!

LH: (smích) že nepatří k obecné závaznosti, aby člověk uměl malovat. Ale patří k obecné závaznosti, aby se uměl slušně chovat. A nejenom slušně. Aby tedy jednal mravně. 34:57 Ale přesto tam ten rozdíl, jo, je třeba mít na paměti. Ještě brzo se dostaneme k apoštolovi Pavlovi, ale než se k němu dostaneme, tak ještě bych připojil toto. Rozdíl mezi vnímavostí, citlivostí, senzoriem, smyslem pro krásu, pro mravnost a podobně, tento rozdíl mezi tímhle, a mezi dovedností, to jest šikovností, schopností se onou citlivostí a porozuměním při tvorbě a konání praktický řídit, aniž se zanedbají všechny ostatní nezbytné ohledy, tento rozdíl musíme mít stále na paměti. 35:56 Já mohu mít velmi vytríbený smysl pro mravní situaci, a přitom mohu postrádat schopnosti se mravně chovat podle toho svého smyslu! Ne, že to je správný, ale musíme připustit, že to jsou dvě různé věci. 36:24

Z publika: To je pokrytectví, (píšu foneticky: ipokrizí) etc. 36:29

LH: To nevím, jestli je to to. Hypocrisy je pokrytectví, když vytýkám druhým něco, třeba tu třísku v oku, a vůbec nedbám na to, že mám břevno ve svém vlastním. Ale co když někdo ti přesně řekne o třísce ve tvém oku, a přitom ti řekne "ovšem já vím, že já tam mám břevno". Tak tomu pak můžeš říct? 37:07 On to vidí oboje naprosto přesně. Ale má tam břevno. Má on proto mít zavřenou hubu, máme mu zacpat hubu, dokad si neodklidí tu kládu z vlastního oka, aby nekecal o (ostatních)? To by bylo pokrytectví z naší strany, který tam máme jenom, tedy řekněme, ono to není pravda, ale řekněme, že bychom tam měli jenom tu třísku. 37:34 Že bychom chtěli kvůli tomu zacpat hubu tamtomu, nemáš do toho co kecat, ty tam máš kládu. 37:40

Z publika: No jo, to se tak vždycky s úsměškem komentuje. Já ti to neříkám, ale sám víš, že...

LH: Jistě, jistě, jenomže právě to je způsob, jak ti pokrytci – Ono totiž, když někdo je velký hříšník, tak se v tom hříchu většinou víc vyzná, než ten malý hříšník. 38:02 Ten malý hříšník má strašný cukání nebrat ten svůj malej hřích moc vážně. A ono koneckonců mezi velkým a malým hříchem nejsou velké rozdíly, z posledního hlediska. 38:15

Z publika: No nesouhlas!

LH: No dobře (smích), tak toto bude do diskuse. Kolik ještě máme času? 38:24

Z publika: No furt je, ještě jsme se nic nedozvěděli! Jen jed'. 38:32

LH: Tedy musíme dbát na rozdíl mezi svědomím jako senzoriem, jako schopností vnímat mravní stránku situace, a mezi mravností jako uskutečněnou odpovědností. Svědomí nemají jenom, nebo především, lidi mravní. Nýbrž svědomí mají také, a dokonce zejména, lidé nemravní. A Ježíš si cenil zejména těch velice nemravných, který to svědomí měli velmi otevřený. 39:20 A považoval to za daleko lepší předpoklad, perspektivu do budoucnosti než lidi, který se chovali strašně ctnostně, ale díky tomu to svědomí měli takové uspané. 39:37

Z publika: Takže, jak to tam bylo s tím svědomím jako senzoriem vnímat tu mravní stránku situace a-

LH: Mezi mravností, praktickou mravností jako uskutečněnou odpovědností. Jo, tady jsme se vrátili k tomu rozdílu mezi odpovědností a svědomím. 39:55 Subjektivní stránka skutečného napětí mezi tím, co jest a co má být, má elementární význam, elementární důležitost. Jo, subjektivní stránka, to znamená ne, jak to ono vnějšně, objektivně je, ale to, jak já to cítím, jak to vnímám jako napětí. 40:23

Z publika: Co má?

LH: Mezi tím, co je, a co má být. 40:27 (nesroz) To jest, tak subjektivní stránka má velký význam v mravnosti nebo v otázkách etických. 40:40 A svědomí tedy můžeme chápat jako povědomost, vědomí, právě tohoto napětí. Jo? Svědomí je subjektivní záležitost, ale je to záležitost neobyčejně významná, protože znamená vědomí skutečného napětí mezi tím, co jest a co má být. 41:06 Tedy znovu upozorňuju. Je to vědomí toho napětí mezi tím, co jest a co má být. Ne, že by to bylo vědomí toho, co má být. To musíme rozlišovat. Svědomí málokdy je vědomím, co má být. 41:31 Ale je vědomím toho napětí. Vy víte, že to, co je, že nemůže být tím, co má být. Tento moment svědomí je dobře vyjádřen, i když to má zase jiné vady, dobře vyjádřen v tom sokratovském pojetí toho daimonion. Sokratovi, jak známo, se daimonion ozývalo vždycky, když chtěl se pustit do něčeho, co to svědomí označovalo jako blbý, že, jako zlý. Jako že to nemá dělat. Tak v tu ránu se mu ozvalo daimonion. Ale nikdy se mu neozvalo daimonion, aby mu řeklo, co má dělat. Jenom vždycky co nemá dělat. 42:20 Ale, co to je, když se ozve svědomí, že člověk něco nemá dělat? No, to je, že ví, že to, co je nebo co chystá, jako už to bude za chvíli, poněvadž to udělá, že není to, co má být. Čili on neví, co má být, ale ví, že to, co je, že není to, co má být. 42:40 Čili je to vědomí toho napětí, toho rozporu. A ne, že by to bylo vědomí toho, co má být. To člověku není jasné ještě. Ale k tomu se zase ještě vrátíme.

42:54 No, a já bych teď chtěl – Chtěl jsem doporučit, a podívejte do (nesroz) Římanům 7, kapitoly, a zvláště verše 7, 15, 16 a 18. Tam, to jsou ty známý místa, kde apoštol Pavel říká o tom "chtění hotové mám, ale toho abych vykonati mohl, toho nenalézám", že. 43:32 "Toho, co činím, neoblubuji, což v nenávisti mám, to činím", a takovýhle věci tam má, jo. No, popravdě řečeno, to, jak o tom mluví, když, bohužel ti z nás, kteří to mají takřka malíčku, a opakují to od dětství, tak už nevnímají přesně, co se tam říká. Už je to je tak známý, že 43:59 už ani křesť- Čili je dobré si to přečíst buď v novém překladě nebo v cizím jazyce nebo tak a nechat si to dojít pořádně. Když to tak uděláme, tak se ukáže, že vlastně ten způsob, jak o tom apoštol Pavel mluví, je úplně cizí způsobu, jak my jsme zvyklí o tom hovořit. Normálně. 44:19 A to proč? V našem pojetí totiž vůle je postavena úplně jinde, než kam ji staví Pavel. 44:28 On říká, že

"chtění hotové mám". To my chtění samozřejmě máme taky vždycky hotové, jenomže blbý chtění! On má za to, že chtění dobré mé hotové. 44:44 A nedovede to vykonat. Kdežto my většinou chceme nějakou blbost. My tu vůli stavíme už na stranu toho blbého činění. 45:02 Čili už v tomhleto pojetí to máme posunutý. V našem pojetí ta vůle je blíž činění, jednání. To znamená, že oproti Pavlovi ten rozpor mezi chtěním, vůlí, a jednáním se nám posunul do jiného rozporu, totiž rozporu mezi vědomím, co by se mělo udělat, a nechutí, nevůli, nechtěním to udělat. 45:33 Svědomí se tak dostává do napětí a rozporu s naším chtěním. Nebo nechtěním. Nejenom s našimi činy. Pro apoštola Pavla to svědomí je ve shodě s tím, co chceme. A jenom to neumíme vykonat. Kdežto naše svědomí je v rozporu s tím, co chceme. 46:08

Z publika: Takže Pavel říká, chci dobro, ale dělám zlo

LH: A my chceme zlo a děláme zlo, ale víme, že to je zlo?

Odpovědnost a svědomí II.

LH: No to je otázka, jestli to pravda. Je spousta zkušeností, že jsou lidi a my jsme to přece sami taky, že máme předsevzetí činit zlo. Dovedeme být pěkně vypráskaný, jak to zaonačit, aby to nevypadalo tak navenek moc, jo, a přece jenom abychom se prosadili právě, právě v té nějaké kočičině, kterou někomu provádíme.

Z publika: A to jako dobré nebo špatné, když někdo by chtěl dělat dobro a má tolik tý nechuti a (nesroz)

LH: No to víte sám, jestli je to dobré, nebo- Jistě, že to je špatné.

Z publika: Zas je to lepší, než když někdo dělá vědomě zlo.

LH: Podívejte se, v etice neplatí to, co je lepší nebo horší, to platí v politice. Ale je to buď dobrý, a nebo je to blbý. A jestli to víc blbý nebo míň blbý, to už je takový... To má bejt dobrý. A ne lepší. Lepší je furt blbý. Ale v diskusi se k tomu vrátíme. 01:15 Jestliže je to tak, že svědomí se dostává do napětí a rozporu i s naším chtěním, a ne jenom s našimi činy, znamená to, že rozpor mezi vědomím a jednáním se stává něčím, co se přesouvá dovnitř našeho vědomí samotného. Dochází k tomu, že se tam rozhošťuje rozpor uvnitř samotného vědomí. A tohleto je mnohem realističtější než to vidění Pavlovo, protože teprve tímhle se odkrývá ta možnost vzniku falešného vědomí, že. To u Pavla neexistuje. Že se člověk sám klame. Že neklame jenom ty druhé, ale podvádí sebe. Že si o sobě myslí něco jiného, než má. On svou zlou vůli chápe jako dobrou. On nejenom, že před lidmi to vykládá, nebo jedná tak, aby to vypadalo před druhými jako dobrý, ale on sám si myslí, že to je dobrý, on sám se ukecá, že to je dobrý. Tohle to, to není možné pochopit jinak, než když přesuneme ten rozpor do samotného vědomí a ukážeme, jak vůbec vzniká možnost falešného vědomí. A falešné odpovědnosti taky. To je další záležitost, že existuje odpovědnost, která je jenom jakoby odpovědnost. 02:57 Že člověk, aby se vyhnul velkým odpovědnostem, tak si vymyslí nějaký falešný odpovědnosti malý a na ně se soustředí, aby sám sebe ospravedlnil před svýma očima. Poněvadž je sám sobě soudcem, tak sám sebe kecá. Jo, když se člověk stává sám soudcem sobě, tak sám sebe pak bude podvádět a bude s největší rafinovaností oblažovat sebe jako soudce. 03:30

No, tady bych jenom, takovou poznámkou bych připomněl, někteří z Vás, co jste měli možnost trochu číst Bonhoeffera, tak víte, že on Bonhoeffer ve [03:48](#) *Widerstand und Ergebung* na jednom místě má takovou dost tvrdou poznámku o [03:54](#) Barthovi a vytýká mu tak zvaný [03:59](#) Offenbarungspositivismus. Tohle to – já se o tom nebudu podrobně zmiňovat a můžeme se k tomu někdy vrátit, když budete chtít – to souvisí s tím apoštolem Pavlem. Apoštol Pavel totiž říká, v sedmém verši v té sedmé kapitole: [04:19](#) "hříchu jsem nepoznal, než skrze zákon". To jest kdyby zákona nebylo, tak není hřích. On tam dokonce to aplikuje tak, že lidé, kteří ještě neslyšeli Mojžíšův zákon nebo Ježíšovo evangelium, tak jsou bez hříchů. Já myslím, že to je falešná antropologie, tohle. [04:45](#) (farizejství?, nesroz reakce z publika) Cože? Prosím, ale to říká, když už byl teda oslepena pak osvětlen na cestě do Damašku. Takže se může na tu svou minulost moc vymlouvat. Ale to je jedno, to je fuk, prostě farizej, nefarizej, fakt je, že to je falešná antropologie. Že teprve, když je uložen zákon, tak že teprve začíná hřích. Já jsem přesvědčen, že daleko lepší antropologie je, že člověk je v hříchu od mladosti své, od mladosti jeho je srdce jeho zlé a že jaksi ten hřích jde napřed. [05:41](#) Že není teprve důsledkem zákona. Nýbrž ten zákon že je vlastně formulován jen na jakési potlačení nebo omezení hříchu. Pro tvrdost srdce vašeho, řekl vám Mojžíš, co nesmíte dělat, a připustil, co můžete. Pro tvrdost srdce vašeho, to znamená tvrdost srdce, to už je sám o sobě hřích. Ten předchází tomu zákonu.[06:11](#)

Z publika: To je Ježíšovský.

LH: Po mém soudu. Proti Pavlovi.

Z publika: Ale Ježíš také říká, neměli byste hříchu, kdybyste to nějak neviděli... jako při těch činech

LH: Možná že v některý situaci, ale také to může být dodatečné, to já nevím, jako teolog se v tom nevyznám. Fakt je, jestliže to tam je, no tak měl falešnou antropologii i Ježíš. Já si nekladu zábrany po této stránce. [06:40](#) Mně se zdá, že opravdu to je špatná antropologie. A že jaksi, určitý takový hnutí zlý, že provází člověka od samého začátku. Ne teprve v důsledku toho, že mu něco zakážou.

Z publika: To je kalvínský, ne? Člověk je nádoba hříchů.

LH: Já to nevykládám kalvínsky. Ta nádoba hříchu, já... Rozumíš, to je pro mě, až mám z toho jistou ošklivost, když se to vykládá tím kalvínským způsobem.[07:20](#) Nicméně si myslím, že kdyby- Takhle asi bych to řekl: když byl Adam stvořen a postaven do ráje, tak kdyby mu nebylo zakázáno nic, tak on stejně udělá nějakou sviňárnu. Jo? Asi takhle nějak.[07:37](#) Anebo by nebyl žádný lidský rod. To je druhá možnost. Že by byl Adam mezi anděly.

(z publika nesroz o andělech)

No, takže to "hříchu se nepozná než skrze zákon" je po mém soudu falešná antropologie. A proti tomu tvrdím, že k mravní situaci náleží subjektivní rozpaky, nerozhodnost v důsledku neprůhlednosti situace. To je to, kdy se člověk dostává na cestu zla. [08:21](#) Když nevidí, neví si rady, je bezradnej. Udělá volovinu a neví o tom. Není si toho vědom. To je falešná psychologie vykládat všechno zlo ze zlé vůle. Člověk do toho zla spadne, a neví jak.

Z publika: Nevědomost hříchů nečiní

LH: To není pravda.[08:50](#) Ani to není pravda ve státním právu, ani to není pravda v etice. Prostě člověk se chybným krokem dostává na cestu zla a že to je cesta zla, poznává teprve ex post. Ne, není to tak, že by nejdřív byl zlý a rozhodl se pro cestu zla. Prostě do toho se dostane a neví,

jak. 09:13 A pak se ukáže, že to je zlo. A těžko se z toho vyškrabává, a to rozhodující zlo spočívá v tom, že člověk se z toho vyškrabat nechce. 09:25 Každý je ve zlu, poněvadž chybu udělá každý, a ono to narůstá a dostane se do zla a je v tom bahně po krk. Celej problém je, vědět o tom, že to je bahno, vědět o tom, že v tom nemám zůstat, a dělat všechno, abych se z toho vyškrábal.

No, a tak dlouho se škrabu, až i vyškrábnut jsem. Jak říká zas Pavel někde jinde, to se mi líbí, že běžím, až i uchvácen jsem, to jest ne, že bych běžel tak, až bych byl první, nýbrž běžím běžím, úplně už nemůžu takřka, a teď jsem popadnut a posunut do cíle. 10:05 Čili tento obraz mně připadá dobřej. Antropologicky je naprosto v pořádku, poněvadž, takhle to vypadá skutečně, to jsou naše lidské zkušenosti od malička. Když malé dítě se rozhodne jít, tak na jistotu počítá s tím, že když udělá jeden dva kroky a už by padlo, tak že je zachyceno. To je základní lidská zkušenost.

Z publika: Tím uchvácením se myslí uchvácení něčím jiným? 10:38 Ježíšem.

LH: Jo. Je to jako obraz ze závodu, běžím, jak bych nejlíp mohl, až i chycen jsem a posunut do mezi vítěze.

Z publika: Ne, že já bych to uchvátil, ale jsem uchvácen.

LH: Ano. Jo, to uchvácen nikoliv ve smyslu jako nadšen, nýbrž popadnut a- 11:05 Takže k mravní situaci náleží podstatně, z podstatných důvodů náleží subjektivní rozpaky, nerozhodnost, v důsledku neprůhlednosti bezradnost. Po mém soudu selhání je až na druhém místě. Nezačíná to selháním, nýbrž právě bezradností, a tato bezradnost provází člověka od té chvíle, kdy se stal člověkem ze zvířete. Zas řečeno na jiné rovině. Člověk je nedostatečně vybaven instinkty, a proto je ustavičně v situaci, dostává se do nových a nových situací, kdy je bezradný. 11:55 Tady jsme zpátky u Nietzscheho, který říkal, že když ty instinkty jsou ve zmatku, on říkal ovšem, protože jich je moc u člověka, já říkám, že je málo, ale zmatek, to je společný, že, no tak vzniká mravnost. Já tady v této situaci, mravní situace je od samého základu poznamenána bezradností člověka. Mravnost začíná tam, kde je člověk bezradný, kde si neví rady. Ne tam, kde je naučený, co má dělat. Ovšem není to jakékoli vědomí bezradnosti, ale se specifickou ingrediencí. A to je to rozhodující. Totiž je to bezradnost, která je provázena nebo ještě spíš, která je slitnutá ve slitině, spolu ve slitině s nadějným očekáváním. Bezradnost, ale bezradnost, která si nezoufá, nýbrž má naději. 13:15 A bezradnost, která má naději, tomu říkáme otevřenost. Můžu eště?

Z publika: Hm, jedeme dál!

LH: Neřekli jsme, kdo bude mít referát. Tak se zatím rozhodněte, kdo.

Teď samozřejmě při všech těchto úvahách, jako jindy jsme si ukázali, tak i tady platí a bohužel s velkou silou, že jsme mateni řadou omylů a předsudků, které jsou zakódovány v samotném jazyku. 14:05 A já bych chtěl právě v té souvislosti s tou bezradností a nadějným očekáváním, otevřeností že, tak bych chtěl ukázat na vztah mezi rozhodnutím, jakožto opakem bezradnosti, a dvojí otevřeností. Totiž otevřeností jednak situace, jednak vůči situaci. Chtěl bych ukázat na jeden takovej základní, po mém soudu, omyl nebo předsudek nebo jak bychom to nazvali, takové scetství, do kterého zavádí Němce němčina. 14:50 U nás je to jinak, ale na té němčině po mém soudu to je vidět lépe.

Z publika: A dvojí otevření je jaké?

LH: Otevřenost situace a otevřenost vůči situaci. Na jedné straně ta situace je otevřená vůči Tobě. Není uzavřena, nejsi do ní hozen a sevřen situací jenom. Nýbrž ta situace je otevřená. A zadruhé, ty taky musíš být otevřen vůči té situaci. Vůbec ji přijmout. To jsou dvě různé otevřenosti.

Z publika: A pak mi ještě to další [15:33](#)

LH: No, to je další věc. Samozřejmě o tom se hned za chvíli budu zmiňovat taky. V němčině existuje slovo schliessen, což je "zavřít". Schloss je zámek, schliessen je zamknout. Situace je uzavřená, což znamená geschlossen, dokud se naším rozhodnutím, což Němec říká entschliessen, nestává otevřenou, to jest erschlossen, jo? Otevřít je erschliessen, rozhodnout je entschliessen a zavřít je schliessen. To všechno patří jakoby k sobě, v němčině, a vypadá to, jako že rozhodnutím otvíráme uzavřenou situaci, jo? To je v tom jazyce uloženo, tato představa. Po mém soudu hluboce vadná. [16:42](#) A já bych řekl, že v tom je taky jeden z kořenů takový ty germánský násilnosti. Samozřejmě existuje takový obecný kořen, velký kořen evropský násilnosti, a to je to pojmové myšlení, jak jsme si ukazovali, jo. To už je od starých Řeků. Ale tady je ještě speciální taková věc. Uzavřená situace a já svým rozhodnutím ji otevírá. [17:18](#) Zajímavý je, že právě Heidegger tady ukazuje na meze, nedostatky, vadnost této koncepce, nevyslovené, jenom zakódované v jazyce. Když ukazuje, jak to nesedí, že rozhodnutí nabourává uzavřenost situace, a když zdůrazňuje, jednak otevřenost situace samotné, nutnost aby se člověk otevřel vůči té situaci s tou její otevřeností, to jest člověk se může otevřít jedině díky tomu, že ta situace se otevírá. Jak by se mohl jinak otevřít? Jeho otevřenost je odpověď na otevřenost té situace. [18:20](#) To není nabourání uzavřenosti té situace. Kdyby ta situace byla uzavřená, tak ji člověk nemůže nikdy otevřít.

Z publika: Jak se ta situace otevře?

LH: No, jak se situace otevře? Najednou se ukáže, že je z ní nějaké východisko. [18:45](#) Ovšem Heidegger, a já teď mluvím furt o situaci, ale Heidegger nemluví o situaci, Heidegger mluví o světě a mluví o otevřenosti světa a o nutnosti, aby se člověk otevřel vůči otevřenosti světa. Přičemž odpadá ta otázka, kterou Vy jste formuloval, ta skutečně platí jenom pro tu situaci, protože ten svět je vždycky otevřen. A jenom osvětí zavřeno. A člověk je ten tvor, jediný tvor, který není uzamčen ve svém osvětí, nýbrž který se může otevřít. Z té uzamčenosti svého osvětí se může otevřít vůči té otevřenosti světa. Protože ta otevřenost- [19:48](#) Ovšem on neotevírá ten svět, nýbrž on se otevře sám, nanejvýš může otevřít tu svou uzavřenost v tom osvětí, a otevírá se vůči otevřenosti, která už tady byla dřív, než on byl. Jenom díky tomu, že svět je otevřen, tak člověk tím, že vstupuje do světa, že se stává světskou bytostí, bytostí která žije na světě a ne ve světě, v osvětí, v češtině je tato obrovská možnost, kterou němčina nezná, jedině díky tomu, že ten svět je otevřen, tak se člověk vůči němu může otevřít. [20:33](#) Dříve musí být otevřen svět, abych já se mohl otevřít. Vlastně ta má otevřenost je indukována, je vyvolána, umožněna a založena tou otevřeností světa vůči mně. Svět je ochoten mě přijmout. Já se z pouhé bytosti uzavřené do osvětí stávám hostem světa, který je připraven mě přijmout jako hosta. [21:07](#) Tohle to je myšlenka Heideggerova, ačkoliv je Heidegger Němec a po mnohé stránce až moc Němec, tak nicméně tady rozpoznal něco podstatného. Fenoménu svědomí se však musíme přiblížit odjinud. Pochopit jej v docela jiném kontextu a na základě jinak strukturovaného přístupu. Já si tady pomůžu také jazykem, byť řecký, a jenom letmo. Takže tady může být chyba taky. To bych potřeboval někoho nějakého dobrého řečtináře, ale kde vzít a nekrást? V novém zákoně... Mimochodem já jsem se musel řídit, poněvadž nemám konkordanci řeckou, jsem se musel řídit konkordancí českou, která je založena na králickém textu. Tam jsou sice ekvivalenty, ale vlastně se musím řídit podle českého textu, a nikoliv podle řeckého. [22:24](#) Takže zajímavý je, že králíci neužili slova svědomí ve Starém zákoně vůbec, nýbrž jen v Novém. A v naprosté

většinu, až na jedinou výjimku, všude užili slova svědomí jako ekvivalentu, českého ekvivalentu, řeckého *syneidésis*.

Z publika: pardon, ale oni tvrdí že to, aspoň jsem si přečetl, že to je pouze ten pozdní, je to v Novém zákoně, protože to je vliv helénismu.

LH: No dobře no, ale co nám to vysvětluje?

Z publika: že se to nemůže objevovat ve Starém zákoně.

LH: No. Kdy překládali podle Vás Septuagintu?

Z publika: 200 let před Kristem!

LH: To byl už helénismus. Takže tam by to klidně mohlo být! Ale tam to není právě. V Septuagintě to není. [23:32](#) *Syneidésis*. Já o hebrejských termínech nemluvím, já mluvím jenom řeckým překladu Starého zákona, že. *Sy-nei-dé-sis*. Je to EIDOS, což je v podstatě poroba, já se k tomu ještě vrátím. [23:50](#) A SYN, to je velmi hojná předpona řecká, která se dala spojit taška s každým slovem. Když si najdete ve slovníku slova, který začínají SYN, tak to jsou desítky stránek.

Z publika: No, Pavel tam má [24:09](#) (nesroz)

LH: Taky v češtině, to máte synchronní,

Z publika: symbióza

LH: Symbióza, spousta takových věcí. Od EIDOS je SYNEIDESIS. [24:24](#) Mimochodem tou jedinou výjimkou, kdy to není syneidesis, je to synetheia. To je od ethos, synetheia, to je ethos. Čili chovat se stejně jako ti druzí, spolu, a má to význam takový jako: běžně. Chovat se tak jiní. Že svědomí je, prostě chovat se tak jako jiní. [24:52](#) Ale to syneidesis, to je zajímavý eidos je podoba. Ten hlavní výraz, to je podoba. Později to má ještě jiné významy, ale důležité je po mém soudu ta podoba. Takže syneidesis je vlastně připodobnění. To je spolu- Když mám s něčím společnou podobu. Beru na sebe podobu s něčím stejnou. [25:30](#) Čili když navážeme na tuto konotaci a já neručím za to, že to je zcela košer, můžeme svědomí chápat, a to se mi právě líbí ta myšlenka, nikoliv jestli je to etymologicky založitelný, nebo ne, můžeme svědomí chápat jako tu část (či složku, tendenci a podobně) vědomí, která se připodobňuje. To jest bere na sebe podobu, a teď se vrátím, čeho že, podobu čeho? [26:04](#) Se vrátím k tomu našemu starému termínu, k ryzí nepředmětnosti, čili bere na sebe podobu oslovení ryzí nepředmětností. Nebo můžeme říct pravdy nebo třeba spravedlnosti, podle toho jak se rozhodneme, že. [26:23](#) Kdybychom na chvíli ono nepředmětné oslovení, nepředmětnou výzvu, o který jsme hovořili, chápali jako posla – poněvadž ještě se jistě pamatujete, kteří jste tu byli, že jsem dával veliký důraz na to, že nesmíme zaměňovat ryzí nepředmětnost samotnou a to, jak oslovuje, [26:52](#) její oslovení není totožné s tou ryzí nepředmětností samotnou. Čili vlastně to oslovení je jako kdyby posel té nepředmětnosti samé. Kdybychom to (nesroz. dávali? rozuměli? [27:04](#)) jako posla a řecky je to *angelos*, že, posel, pak svědomí se nám stává spolu-poslem, *syn-angelos*, to jest dobrej řeckej termín prosím. Ve slovníku je to k nahlédnutí. [27:25](#)

Z publika: jak to bylo, spolu spolu spolu-posel? [27:28](#)

LH: Ano, spolu-posel.

LH: Když prostě je hlavní posel a teď někdo mu jako pomáhá, v tom poslání toho posla. Takže jak to vypadá, že naše svědomí, *syneidesis*, se připodobňuje tomu poslovi, který přichází od ryzí nepředmětnosti, od pravdy, zůstaňme u té pravdy, tam je to lepší, že jo. To oslovení, to je posel pravdy a naše svědomí se stává spolu-poslem toho oslovení, tedy spolu-poslem té pravdy. 28:19 To jest jako by se nám kus našeho vědomí odcizil a dal se plně k dispozici, připodobnil se zcela tomu, co k nám přichází. Takže kus našeho vědomí se dá k dispozici výzvě, a tak představuje - jakoby - v těle, ovšem v těle myšlenkovým, v těle vědomí, představuje tu výzvu naším vědomím uvědoměnou. 29:09 To jest přijatou a dešifrovanou. Ta naše otevřenost spočívá v tom, že my kus svého vědomí propustíme ze svých služeb, dovolíme mu, aby se stalo služebníkem nebo poslem pravdy, vrátilo se k nám a my se otevřeme vůči této kdysi části svého vědomí a necháme si proměnit celý zbytek svého vědomí. A nebo nenecháme, to je druhá možnost. 29:46

Tak se nám fenomén svědomí, a teď už to rychle skončím, poněvadž už (mluvím) strašně dlouho, tak se nám fenomén svědomí překrývá z větší části s fenoménem či spíše s myšlenkovou konstrukcí pouze extatického momentu reflexe. A jsme doma, jo. 30:14 Zatímco jsme dosud budovali své pojetí reflexe na poněkud nezajištěném slovním rozboru, si ještě pamatujete, ta argumentace byla taková nepřesvědčivá, odstup-přístup, mezi odstupem a přístupem je: když už jsme odstoupil, ještě jsem k tobě (sobě?) 30:33 nepřistoupil, čili jsem mimo sebe, jo? Je to takový slovní. 30:36 Tak teď se dostáváme k něčemu, co může potvrdit toto pojetí na docela jiném základě. Můžeme totiž identifikovat, nebo ne-li identifikovat, tak aspoň sblížit a konfrontovat interpretační konstrukci reflexe a jejího extatického momentu s určitou zkušeností. A zkušeností mnoha generací, mnoha věků. A navíc tuto zkušenost, totiž zkušenost svědomí, přesněji myšlenkově uchopit za pomoci oné konstrukce. 31:19 Tedy my jednak můžeme doložit teď tu svou konstrukci tou zkušeností svědomí, a na druhé straně tu zkušenost svědomí teď můžeme upřesnit pomocí té konstrukce, kterou jsme si vybudovali, přesně (v) myšlení. 31:34 Mravní situace nemůže být redukována na pouhou danost, to jsme si říkali, neboť ani subjekt situace není pouhou daností, ani ti druzí nejsou pouhou daností, a zejména to čtvrté není a nemůže být pojato jako danost, ani ztotožněno nebo úzce spojováno s žádnou daností. 31:57 Například, a teď jenom upozorním, proč teda jsem odmítal toho Pavla, že, no protože jestliže hřích začíná teprve vyslovením zákazu, tak to znamená, že to čtvrté jakoby bylo ztotožněno s nějakou formulací. 32:22 A právě to čtvrté nemůže být spojeno s žádnou daností. Proto sama mravní situace je vždy otevřena, je vždy otevřena. To patří k podstatě mravní situace. Protože jednak subjekt mravní situace je otevřen, je teda (nesroz. nedanej?) 32:49 jenom, má budoucnost, to znamená, je otevřen do budoucnosti, ti druzí mají budoucnost, jsou otevření do budoucnosti a zejména k té situaci patří to čtvrté. To je ta základní otevřenost. A tudíž my jako její subjekty v ní nikdy nejsme uzavřeni, uzamčení. A to, i když to nevidíme. 33:18 Tak máme základní jistotu, že nejsme uzamčení. To je jenom jiná formulace toho, čemu se v té klasické linii říká naděje. Eventuelně i víra, jak jsme o ní tady hovořili. Prostě i když nevidíme tu otevřenost, tak máme naprostou jistotu, že ta situace zablokovaná není. 33:43 My jenom víme, že jsme tak blbí, že to nevidíme. Ale víme, že není zablokovaná. To je základní věc. Ale naší odpovědí nemůže být jen otevřenost vůči této situaci a její otevřenosti, jak o tom hovoří Heidegger, i když mluví o světě, to jste také naší odpovědí nemůže být jenom otevřenost vůči otevřenosti světa, nýbrž otevřenost vůči tomu, co každou situaci otvírá, poněvadž situace sama o sobě se neotvírá, že každá situace je otevřena, to je díky tomu, že tady existuje něco, co ji otvírá. 34:33 A aktuálně, co ji otvírá. Ne, že ji vytváří už jako otevřenou, nýbrž – ať se, ta situace má vždycky tendenci se zablokovat, každá situace má tendenci se zablokovat – a něco ji otvírá, furt. To něco není něco, že, to je nepředmětnost. 34:52 A tedy co otvírá každou situaci, to je nepředmětná výzva a ta je vždycky adresována, to jest, je to

nepředmětná výzva, jíž jsme my osobně a bez prostřednictví druhých i institucí, nepotřebujeme žádné prostřednictví, my jsme subjekty té situace a garantem otevřenosti té situace, jejíž subjekty my jsme, je nepředmětná výzva. Která je adresována přímo nám, nikoli přes někoho, přes žádnou poštu, přímo.

Z publika: přes eklesii! [35:39](#)

LH: Nikoliv, přímo! Eklesia je založena teprve tím, že všichni jsou jednotlivě osloveni. Kdyby nebyli, tak žádná eklesie není možná. [35:51](#)

Z publika: to je odvážný!

Z publika: druhej termín výzvy byla dějinná výzva, která byla adresována, byla prostě hozená a mohl si ji vybrat kdokoliv, kdo by chtěla. A takhle ta už prostě je určena tomu, kdo je v té mravní situaci. Že jo? [36:07](#)

LH: Ta je základní. Ta druhá, to je výzva historické chvíle a ta, to už je výzva nepravé situace. Nepravé události. Kdežto toto je ta základní. [36:23](#) Bez ní by nebyly žádné další možné. Čili je to nepředmětná výzva, které jsme osobně a bez prostřednictví druhých lidí a bez prostřednictví z jakýchkoli institucí vystaveni jako čemusi nás osobně oslovujícímu. A tedy v tomto smyslu je třeba rozumět svědomí. [36:48](#) To není něco, co by bylo možno vyložit, a tím končím, z toho, že jsme si osvojili a internalizovali něco, co do nás výchova vpravila. Můžou tam takové věci být taky. [37:10](#) Výchova samozřejmě do nás může leccos vpravit. Ale svědomí je něco jiného, než tato taková psychická nějaká asociace nebo nějaká internalizace tlaků zvenčí a tak dále. Jak to vykládá- [37:32](#) Třeba Freud základně mravnost vykládá internalizací tlaků, do nichž se dítě dostává od nejtělejšího dětství. Tedy já tady chci prokázat, že tímto vysvětlením nepostihujeme fenomén svědomí. I když nepopírám, že něco takového může existovat, jako ta internalizace těch vnějších tlaků. Ale svědomí je něco jiného. No, takže tím končím, tvá Máňa. [38:02](#)

Z publika: co znamená ještě *eidos* v řečtině?

Z publika: ((asi chybí kus nahrávky, skok)) ... a tak dále, tam mám úplný poryvy. Tady někdo to ženeš do takových extrémů, a zas někde to uvolňuješ, tak to bude zajímavé porovnat a teď udělat nějakou k tomu odlišnou koncepci. No, jestli by to bylo udržitelný, uvidíme. Tak o tu se pokusím, jo, o tu se určitě pokusím. [38:31](#)

LH: Bezva. Tak bych prosil vaše připomínky, námítky k tomuhle dnešnímu. [38:48](#)

Z publika: Jaks to dneska nazval, svědomí a odpovědnost?

LH: Obráceně odpovědnost a svědomí, ale to je fuk. Já jsem chtěl, mně se zalíbilo to, jak vykládá ten Picht, jak to svědomí... [39:04](#)

Z publika: Picht?

LH: Georg Picht.

Z publika: a já myslel, že mluvíš o Fichtem

LH: Ne, ne, chlap, kterej teprve nedávno umřel. Současník. O pár let starší než my. Mně se zdá, že ten jeho výklad je pěkněj, jak ukáže, jak vlastně z toho pojmu zcela právnického, tak najednou aplikací na etickou oblast se najednou objeví netušená cesta, jak to

zesubjektivizovat. 39:42 To je skutečně pozoruhodný. A přitom to zesubjektivizování tady má úplně odlišný zdroj, odlišný pramen, než to, o kterém se tradičně mluví v té moderní vědě, nebo v kritice moderní vědy u Husserla a podobně. 40:08 Tady to vypadá daleko plastičtějc, mi to připadá.

Z publika: ((skok v nahrávce)) 40:23 napadám toto, že mravnost člověka je poznamenána tedy bezradností od začátku. Já jsem tedy vrostl, od třech nebo od čtyřech let jsem chodil ministrovat, tudíž jsem chodil do, už toho přednáboženství, v předškolním věku. Byli jsme v nějakém tom sesterským taky útulku a podobně, a tam to zpytování svědomí jako příprava na to první komunio v pěti letech například, víš, vyznávat ty hříchy a podobně, no tam se domnívám, i když to je napadnutelný, to zrcadlo zpovědi, jak tenkrát bylo pro ty děti a podobně, ten dekalog mojžíšovskej, jo. Ten mojžíšovskej dekalog. Já se domnívám, že když poměřuju, i když všechny možný jsou tam úchyvky v tom svědomí, 41:35 tak, že to vypěstování, zušlechtění, kultivace svědomí od těch pěti let u mě proběhla, i když s různýma pak skrupulema, poněvadž zpovědníci, jezuité, to byli prostě mistři kazuistiky, že jo, v tom rozhovoru prostě nebo těch exerciciích bylo i to démonické, i ten ty pasáže, to purgatorium, to očišcový a podobně, a nad tím se vším vznášel tvůj skutek. 42:09 Tvůj skutek u rodičů, tvůj skutek na té ulici, tvůj skutek v té škole. Tak že se dosáhlo, jako nebyla to bezradnost, já nemohu říct, že od počátku jsem byl v této mravnosti v chaosu. Já byl v řádu. Já určitý *ordo* jsem měl velmi brzo. Takže to přestupování toho zákona lži, že člověk tenduje k tomu zlému od začátku, jako to běru, ale právě tím, tou konfesí, tím vyznáním, tam přece to svědomí můžeš vyformovat a podle druhů těch zpovědníků, které jsi vystřídal, tak si - taky každý klade jiný akcent na různý ty rozkladný části v tom svědomí anebo v tom ohlupování se, v tom rozhovoru. To nemyslím jenom to špitání těch hříchů. Ale mluví se i o tom dobru i o tom páchajícím zlu. Takže já bych oproti tobě nemohl založit toto tvrzení, že mravnost člověka je poznamenána - a Nietzsche, to jsi převzal, vid' 43:41 od Nietzscheho, Ty říkáš, že tady je málo spíš instinktů, ne moře instinktů, ale KDO pěstoval, a nemyslím Ty tibetské modlitební, to opakování té modlitby jenom, a nebo za ty hříchy máš tu a tu, to pokání, že jo. To nebylo zase jenom "pomodli se otčenáš", jdi učinit, vem tu polévku a roznes támhle z útulku chudým, nemajetným. Že jsi se vydal na tu cestu. V těch pěti, šesti letech. Jo, že jsme to tam po té Krči roznášeli, že v tom určitá kultivace svědomí byla. Samozřejmě, kdybych zkoumal ty své desetiletí a podobně, tak se nedomnívám že... 44:34 Já pak samozřejmě tady s tím očekáváním na tu naději, ta otevřenost, jak my to nazýváme, já se pořád domnívám, že člověk (nesroz. a já ?) jenom neurčitou otevřenost, že jenom nějaký mystik může mít absolutní otevřenost a ještě to absolutně otevřenost musí mu posvítit právě z toho světla, takže moje otevřenost vždycky je neurčitá vůči tomu, cos tady v tom závěru, jak na výzvu nepředmětnou, (nesroz.) 45:03 oslovující, tam. Že tedy určitej, vypracoval bych asi odlišnej model, ale i když tohle je mi samozřejmě přijatelný. Ale neběru to, že já když se zkoumám, a dobře v tom dni, že najednou ten můj subjekt jakoby vypadá a já soudce a zároveň obžalovaný, že v tomhle bych najednou byl vytrčenej, že bych jako byl mimo, mimo tento svět. Já v tomhle světě kotvím. Ta rozdvojenost... Pořád to poměřuju přes to dobro nebo přes tu pravdu.

LH: Povídej se, ty nejsi moderní člověk. Ty jsi křesťan. Křesťan který samozřejmě má-